

Michał Janik

"Wybór pism", Hugo Kołłataj, ułożył i wstępem oraz objaśn.opatrzył.
Stanisław Rymar, Kraków 1912 :
[recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 11/1/4, 465-466

1912

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

aby rozłożone na składowe składniki poezji przedromantycznej, t. j.: 1) uczuciowość, 2) przyrodę (t. j. powrót do natury i naturalności), 3) sielanek klasyczną a) formę życiową tej naturalności — wieś, pasterstwo; b) formę literacką) — zostały z osobna przeanalizowane, — a po zsumowaniu dały jakiś ostateczny rezultat. — Przy tem niektóre szczegóły zostawiają to i owo do życzenia: n. p. przy kwestyi poglądów estetycznych autor określa pobieżnie, jakimi były Gessnerowskie; następnie tylko konstatuje, że mogły być znane Karpińskiemu — samych zaś Sielanek nie uwzględnia.

Erudycję, potrzebną do rozpatrywania omawianego materiału, posiadał autor najzupełniej, brak tylko metody przeszkodził mu do owonego jej przedstawienia.

Tyle o ujemnych stronach rozprawki. Natomiast cennym i trwałym rezultatem pracy jest wykazanie, filologicznym sposobem, potężnego wpływu Gessnera na cały szereg (7) sielanek; między innymi na Laurę i Filona. Jest to zarazem najobszerniejsza i najbardziej ożywiona środkowa część rozprawy. — Szkoda, że dorzucając, pod koniec dwa całkiem luźne sądy o Karpińskim: Mickiewicz i dzisiejszej krytyki — nie zestawil ich autor ściślej i wyczerpująco.

Dość też trzeba, że w pracy znać niejednolitość redakcyi: rozdziałom początkowym daleko jest do potoczystości środkowych i końcowych.

Tarnopol.

Karol Kwieciński.

Rymar Stanisław. Ks. Hugo Kołłątaj. Wybór pism. Ułożył i wstępem oraz objaśnieniami opatrzył.. Kraków Drukarnia nakładowa. 1912, 8-vo s. 304.

Potrzeba uprzystępnienia pism Kołłątaja szerokim kołom publiczności polskiej była po prostu nagląca. Tej potrzebie w drobnym stopniu czyni zadość wydawnictwo p. Rymara. Nie dano wprawdzie nic z spuścizny rękopiśmiennej, przypomniano tylko rzeczy już drukowane, mimo to wydawnictwo trzeba uznać za pożyteczne, gdyż wobec wyczerpania wszystkich rzadkich zresztą druków dawniejszych, publiczność polska ku wielkiej swojej szkodzie umysłowej nic o Kołłątaju nie wiedziała. Pisma Kołłątaja tak są doskonale ze względu na piękność myśli i stylu, że każdy ich wybór musi być interesującym i pożądanym. Na wybór p. Rymara złożyły się ustępy z: 1) Stanu oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III; 2) z Listów Anonima; 3) z dzieła: O ustanowieniu i upadku Konstytucyi polskiej 3-go maja; 4) z Memoriału dla Tom. Wawrzeckiego; 5) z Uwag nad Księstwem Warszawskiem i 6) z Porządku fizyczno-moralnego. Wybór poprzedzono dość obszernym wstępem (s. 3—66), który nie przynosi rzeczy nowych, ale znane już zbiera porządnie i systematycznie, w sposób dla celów po-

pularyzatorskich jasny i wystarczający. To też wydawnictwo p. Rymara trzeba nazwać pożytecznym i pragnąć, żeby znalazło jak najszersze rozpowszechnienie.

Lwów.

Michał Janik.

Celichowski Z. dr. Hugo Kołłątaj. Życie jego i prace. Opowiadania... Poznań. Nakładem i drukiem »Pracy«. 1912, 8-vo małe, s. 64 z portretem.

Zamiarem autora było napisanie popularnej biografii Kołłątaja. Cel ten dr. Celichowski osiągnął. Dla wyjaśnienia działalności publicznej Kołłątaja musiał autor zająć się szczegółowo historią sejmów czteroletniego i powstania Kościuszkowskiego. Stosując się do poziomu wiadomości czytelników, dla których tę broszurę przeznaczył, podał wiadomości historyczne o faktach, które konieczne były dla należytego przedstawienia historycznych zdarzeń, z działalnością jednak Kołłątaja zostają tylko w luźnym związku. Niektóre poglądy autora, zwłaszcza na zapamiętanie społeczne stronnictw sejmów czteroletniego, należałoby zakwestyonować.

Lwów.

Dr. Kazimierz Świtalski.

Straszewski Maurycy dr. Filozofia społeczna Stanisława Staszica. Przewodnik naukowo-literacki 1911, s. 305—20, 403—416 i 497—510.

W rozdziale pierwszym zajmuje się autor dziełami St. z epoki przedrozbiorowej. Znajduje cztery źródła filozofii Staszica: 1) literaturę i filozofię wieku XVIII, 2) wiedzę przyrodniczą, 3) rozszerzenie widnokągu geograficznego i etnograficznego przez podróże, a widnokągu historycznego przez studia nad dziejami ludów starożytnego wschodu, 4) rozmyślenia nad ówczesnym stanem Polski. W poglądach na istotę i metodę nauki jest St. zwolennikiem empiryzmu i pozytywizmu. Uderza u Staszica szeroki, porównawczy sposób patrzenia na wszystkie zagadnienia. W rozdziale drugim omawia autor „Ród ludzki“. Opierając się na wyznaniach Staszica w jego autobiografii, określa genezę tego dzieła. Podnosi, że czynniki uczuciowe główną tu odegrały rolę, pobudką napisania tego dzieła był nie interes teoretyczny, ale względy natury praktycznej, związane najściślej z jego życiem osobistym i życiem narodu. Czas powstania „Rodu ludzkiego“ przypada na lata 1780—1820. Dzieło składa się z dwóch odrębnych i od siebie niezależnych części: z poematu dydaktycznego, podającego już gotowe i ustalone wyniki, i z uwag, pisanych prozą, których celem jest uzasadniać to, co zawiera poemat. Przypiski są dowodem ogromnej erudycji Staszica. „Ród ludzki“ jako poemat dydaktyczny, przypomina jeszcze najwięcej Herdera „Pomysły do filozofii dziejów“, tylko Herder uprawia filozofię dziejów, Staszica mo-